

A LA VESPERA DE LA SEGONA GUERRA MUNDIAL ¹

Lev Trotski

23 de juliol de 1939

versió catalana feta per Alejo Martínez – alejomp@lycos.es - des de: "En vísperas de la Segunda Guerra Mundial", en, *Escritos*, Tom XI, Volum 1, Editorial Pluma, Buenos Aires, 1976, pp. 15-27.

Senyores i senyors, els done la benvinguda a la nostra casa i els agraiïsc molt la seua visita; tractaré de respondre el millor possible a les preguntes que em formulen. El meu anglès és encara tan roí com ho era fa un any. Fa dos anys prometí a Mr. Herring millorar-lo, amb la condició que Washington em donés una visa per als Estats Units, però sembla que no els interessa molt el meu anglès.

Permeten-me contestar les seues preguntes sense posar-me de peu. Hi ha onze o dotze força importants. Comprenen quasi tota la situació mundial. No és fàcil respondre-les amb claredat perquè es refereixen a les activitats dels governs, i no crec que ells mateixos tinguen molt clar què volen, especialment en aquest moment de crisi mundial. El sistema capitalista està en una cul de sac. Per la meua banda, no li veig cap sortida normal, legal, pacífica. Només una tremenda explosió històrica pot fornir aqueixa sortida. Hi ha dues tipus d'explosions històriques, les guerres i les revolucions. Crec que n'hi hauria tant d'unes com d'altres. Els programes dels governs actuals, tant dels bons com dels roïns (si suposem que també hi ha governs bons), els programes dels distints partits, els pacifistes i els reformistes, semblen ara, almenys a qui els observa des de fora, el joc d'un xiquet que vagareja pel pendent d'un volcà abans d'una erupció. Aquest és el panorama general del món de avui.

Vostès han inaugurat una Exposició Mundial. Per la mateixa raó per la qual el meu anglès és tan roí puc jutjar-la només des de fora, però pel que he llegit en els periòdics deduïsc que es tracta d'una tremenda creació humana que ubiquen en la perspectiva del "món del demà". Crec que aquesta caracterització és un xic unilateral. Només des d'un punt de vista tècnic es pot considerar la Fira Mundial de votés "el món del demà". Perquè si reflexionem sobre el vertader món del futur hem d'imaginar-nos una centena d'avions militars sobrevolant la Fira Mundial amb bombes, centenars de bombes; allò que quede després això serà el món del demà. Per una banda aquesta grandiosa potència creativa, per l'altra, aquest terrible endarreriment en el terreny que per a nosaltres és el més important, el social; geni creador i, permeten-me la paraula, idiotesa social; aquest és el món d'avui

Pregunta: Com caracteritza vostè la capacitat militar de la Rússia soviètica actual?

Resposta: La potència militar de la Rússia soviètica, o millor dit la situació militar de la Rússia soviètica, és contradictòria. D'una banda tenim una població de cent setanta milions de persones que despertaren amb la revolució més gran de la història, que compten amb energies renovades, amb una poderosa dinàmica, amb una indústria de guerra si fa o no fa desenvolupada. Per una altra, tenim un règim polític que paralitza totes les forces de la nova societat. No puc preveure com s'equilibraran aquestes forces contradictòries. Crec que ningú pot fer-ho, perquè hi ha factors morals que només els esdeveniments permetran mesurar. D'una cosa estic segur. El règim polític no sobreviurà a la guerra. El règim social, que és la propietat nacionalitzada de la producció, és molt més poderós que el règim polític de característiques despòtiques. Les noves formes de propietat revesteixen una tremenda importància des de la perspectiva del progrés històric. La vida interna de la Unió Soviètica, igual que la del seu exèrcit, està signada per les contradiccions entre el règim polític i les necessitats del desenvolupament econòmic, cultural, etcètera, de la nova societat. Tota contradicció social s'expressa en la seua forma més extrema en l'exèrcit, perquè aquest és el poder armat de la societat. Als representants del poder polític, o burocràcia, els espanta la perspectiva d'una guerra perquè saben millor que nosaltres que no en sobreviuran com a règim.

P: Quina va ser la raó real de l'execució de Tukhatxevski i els generals?

R: Aquesta pregunta es relaciona amb la primera. La societat nova té els seus mètodes de cristallització social, la selecció d'homes distints per a funcions diferents. Compten amb un grup nou per a l'economia, un altre per a l'exèrcit i l'armada, un altre per al poder [administració]; són tots força diferents entre si. La burocràcia ha arribat a ésser, durant els últims deu anys, un fre tremend per a la societat soviètica. És una casta parasitària interessada en el seu poder, en els seus privilegis i els seus emoluments, i avui subordina tot als seus interessos materials de sector. D'altra banda, les funcions creatives de la societat, l'econòmic, el cultural, el militar (que també constitueix, en determinat aspecte, una funció creativa) compten amb el seu grup selecte d'individus, inventors, administradors, etcètera. En cada branca, en cada sector de la vida social, veiem que aquests grups treballen uns en contra dels altres.

L'exèrcit necessita homes capaços, honestos, com els economistes i els científics, homes independents amb mentalitat oberta. Tot home o dona de mentalitat independent entra en conflicte amb la burocràcia, i aquesta ha de decapitar un sector a costa d'un altre amb l'objectiu de preservar-se a si mateixa. Aquesta és l'explicació històrica òbvia dels dramàtics judicis de

Moscou, de les famoses proves prefabricades, etcètera. La premsa nord-americana està més interessada, per la seua banda, en els fets [és a dir, està més interessada en determinats aspectes dels quals pot donar compte], però nosaltres podem explicar-los objectivament, científicament, socialment. Fou un xoc entre dos grups, entre distints sectors de la societat. Un bon general com Tukhatxevski necessita auxiliars independents, altres generals que l'envolten, i aprecia cada home d'acord amb el seu valor intrínsec. La burocràcia necessita gent dòcil, bizantina, servil, i aquests dos tipus de persones entren en conflicte en tots els països. Atès que la burocràcia és ama de tot el poder, són els caps de l'exèrcit els que cauen i no els seues.

P: Com explica vostè la destitució de Litvinov com a ministre de relacions exteriors?

R: En línies generals s'explica per les mateixes consideracions que he expressat fa uns minuts. Personalment, Litvinov era un home capaç, és un home capaç. No és una personalitat política independent; mai ho fou. Però és intel·ligent; parla diversos idiomes; visità molts països; coneix força bé Europa. A causa dels seus viatges, al seu coneixement de distints països, posa en dificultats enutjoses el Politburó que està format a mida de Stalin. En la burocràcia ningú parla idiomes estrangers, ningú ha viscut en Europa i ningú sap res de política exterior. Quan Litvinov presentà les seues opinions al Politburó es sentiren un xic irritats. Aquesta és una raó més per a la seua destitució, però crec que fou també un senyal del Kremlin a Hitler que estan disposats a canviar la seua política, a concretar l'objectiu, el propòsit que els plantejà a vostès i a Hitler fa uns anys; perquè l'objectiu de Stalin en política internacional és l'acord amb Hitler.

Krivitski publicà un article molt interessant en el *Saturday Evening Post* Observa aquests procediments des d'un punt de vista personal. Estigué en el servei d'espionatge militar i Moscou li encarregà missions força delicades. Les coses que diu són molt interessants com a confirmació d'un plantejament general que nosaltres hem fet manta vegades abans d'aquesta revelació. La burocràcia de Moscou no desitja la guerra. Li té por perquè no en sobreviurà. Vol la pau a qualsevol preu. Ara la Unió Soviètica es veu amenaçada per Alemanya i els seus aliats, Itàlia i Japó. Un acord amb Hitler significaria que no hi haurà guerra. L'aliança amb Chamberlain significaria ajuda militar durant la guerra, però res més, perquè les esperances que una aliança entre Anglaterra, França i la Unió Soviètica pugava evitar la guerra són infantils. Recorden que Europa, abans de la Gran Guerra, estava dividida en dos camps, i això fou el que la féu esclatar. Després Woodrow Wilson proposà la creació de la Lliga de les Nacions, amb l'argument que només la seguretat col·lectiva pot impedir les guerres. Ara, després del col·lapse de la Lliga de les Nacions, es comença a parlar que la divisió d'Europa en dos camps, que seria la conseqüència d'una

aliança entre Anglaterra, França i la Unió Soviètica, evitaria la guerra. És infantil. Pot servir únicament per a ajudar-se durant la guerra. És una repetició, en una nova escala històrica, de l'experiència de fa vint-i-cinc anys. Si la guerra és inevitable és millor tenir aliats, però allò que desitja el Kremlin és evitar la guerra. I per a això necessita l'acord amb Hitler. A açò s'encamina tota la política del Kremlin. Stalin li informa Hitler que si no conclou un acord amb ell es veurà obligat a concloure'l amb Anglaterra.

P: Quina força té el bloc per a detenir Hitler? S'orientarà la Rússia soviètica cap a una aliança amb Anglaterra i França? O considera vostè probable que l'acord el faça amb Hitler?

R: No depèn només de Stalin sinó també de Hitler. Stalin ha declarat que està disposat a concloure un acord amb Hitler. Hitler fins ara ha rebutjat la seua proposta. Potser l'accepte. Hitler desitja que Alemanya domine el món. Les seues formulacions racionals únicament són una màscara, com ho és la democràcia per als imperis francès, britànic i nord-americà. El vertader interès de Gran Bretanya està a l'Índia; el d'Alemanya, en apoderar-se de l'Índia; el de França, en no perdre les seues colònies; el d'Itàlia, en apropiar-se colònies noves. En les colònies no hi ha democràcia. Si Anglaterra, per exemple, lluités per la democràcia, la primera cosa que podria fer és concedir-se-la a l'Índia. El molt democràtic poble anglès no li concedeix la democràcia perquè només pot explotar l'Índia utilitzant mètodes dictatorials. Alemanya desitja aixafar França i Gran Bretanya. Moscou està absolutament disposat a deixar-li via lliure a Hitler, perquè sap molt bé que si aquest es dedica durant diversos anys a destruir aquells països, Rússia no estarà exposada als atacs alemanys. Estic segur que proveiran Alemanya de matèries primeres durant la guerra amb la condició que Rússia no es veja involucrada. Stalin no desitja una aliança militar amb Hitler sinó un acord que li permeta romandre neutral durant la guerra. Però Hitler té por que la Unió Soviètica pugui esdevenir prou poderosa com per a conquerir, d'una manera o d'una altra, mentre Alemanya estiga submergida en una guerra mundial, Romania, Polònia i els estats bàltics. Llavors les fronteres alemanyes es veurien directament amenaçades. Per això Hitler volia entaular una guerra preventiva contra la Unió Soviètica, aixafar-la i després començar la seua guerra per la dominació del món. Els alemanys vacil·len entre aquestes dues possibilitats, entre aquestes dues variants. No puc pronosticar quina serà la decisió final. No estic segur de si el mateix Hitler ho sap ja. Stalin no ho sap perquè dubta i continua discutint amb Gran Bretanya i, alhora, conclou acords econòmics i comercials amb Alemanya. Té, com diuen els alemanys, dues olles posades al foc.

P: Quins propòsits creu vostè que oculta el govern de Chamberlain?

R: Crec que els factors que el mouen són el pànic i la confusió. No és una característica individual de Mr. Chamberlain. No crec que siga més ximple que qualsevol altra persona, però la situació de Gran Bretanya és molt difícil, igual que la de França. Anglaterra fou una potència mundial rectora en el passat (en el segle XIX), encara que ja no ho és. Però compta amb el major Imperi del món. França, amb la seua població estancada i la seua estructura econòmica més o menys endarrerida, posseeix un imperi colonial de segona classe. Aquesta és la situació, que fa molt difícil que a un primer ministre anglès se li puguen ocórrer solucions. Només la vella fórmula d'“esperar i veure”. Açò servia quan Anglaterra era la potència més forta del món i tenia prou poder com per a assolir els seus objectius. Però no ara. La guerra aixafarà i destruirà els imperis britànic i francès. No poden guanyar res amb la guerra, només poden perdre. Per això Mr. Chamberlain fou tan amable amb Hitler durant el període de Munic. Creia que el problema estava a Europa central i el Danubi, però ara comprèn que es tracta del domini del món. Gran Bretanya i França no estan en condicions d'eludir la guerra, però fan tot allò que poden, a un ritme febril, per tal d'aconseguir-ho, amenaçades per la situació que ha creat el rearmament d'Alemanya. Aqueixa guerra és inevitable.

P: Com analitza vostè els moviments de França? És el nacionalisme francès prou fort com per a destorbar la unitat dels interessos capitalistes entre França i Alemanya?

R: Crec que al començament de la guerra tots els governs capitalistes tindran darrere si la immensa majoria del poble. Però al final de la guerra ni un dels governs actuals comptarà amb el suport del seu poble. Per això temen tant aquesta guerra, de la que no poden escapar.

P: Encara creu vostè impossible la revolució socialista en un sol país, sense participació mundial?

R: Crec que hi ha un malentès en la formulació d'aquesta pregunta. Jo mai he afirmat que és impossible la revolució socialista en un sol país. En la Unió Soviètica férem una revolució socialista. Jo hi participí. La revolució socialista implica la presa del poder per una classe revolucionària, el proletariat. Per descomptat que no es pot realitzar simultàniament en tots els països. Cada país, d'acord amb les seues condicions, té el seu moment històric. La revolució socialista no sols és possible sinó inevitable en cada país. El que jo afirme és que és impossible construir una societat socialista en el marc del món capitalista. És un problema diferent, absolutament diferent.

P: Potser el gran progrés econòmic de la Unió Soviètica en els últims cinc anys no demostra la viabilitat de la construcció d'un estat socialista en un món capitalista?

R: Preferisc interpretar la seua pregunta com referida a “la construcció d’una societat socialista”, no d’un estat socialista, ja que la presa del poder pel proletariat significa la creació de l’estat socialista. L’estat socialista és només una ferramenta per a la creació de la societat socialista, ja que aquesta implica l’abolició de l’estat per considerar-lo un instrument propi de la barbàrie. Tot estat és una supervivència de la barbàrie. La pregunta en realitat significa si el progrés econòmic dels darrers cinc anys no demostra la possibilitat de construir una societat socialista en un món capitalista.

Segons la meua opinió, no; no ho veig així, perquè el progrés econòmic no és el mateix que el socialisme. Amèrica del Nord, Estats Units, aconseguí al llarg de la seua història un progrés econòmic grandios sobre fonaments capitalistes. El socialisme significa la igualtat progressiva i l’abolició progressiva de l’estat. L’estat és un instrument de submissió. La igualtat implica l’abolició de l’estat. Durant aqueixos cinc anys, en la Unió Soviètica, junt amb l’indiscutible progrés econòmic, cresqué terriblement la desigualtat i hi hagué un tremend reforçament de l’estat. ¿Què signifiquen els judicis de Moscou des de la perspectiva de la desigualtat i l’abolició de l’estat? Dubte que quede una sola persona que crega que hi hagué justícia en ells. A Moscou durant els últims anys s’ha pogut cent mil persones, s’ha exterminat la Vella Guàrdia del Partit Bolxevic, a generals, els millors oficials, els millors diplomàtics, etcètera. No s’ha abolit l’estat. Existeix, i què és aqueix estat? És la submissió del poble a la seua maquinària, al nou poder, a la nova casta, al nou dirigent; la burocràcia és ara una casta privilegiada. No és el socialisme i aquesta casta no s’està debilitant. Es nega a morir. Prefereix matar els altres. Inclús els millors elements de l’exèrcit, l’instrument de la seua pròpia defensa.

No dic que s’haja d’establir immediatament una igualtat absoluta. Això no és possible. Però la tendència general hauria d’ésser de la vil desigualtat burgesa cap a la igualtat; no obstant, la tendència actual és absolutament oposada. Si es feren estadístiques es comprovaria que els estrats superiors de la societat soviètica viuen com l’alta burgesia dels Estats Units i Europa, la classe mitjana com la burgesia mitjana i els obrers pitjor que els d’un país gran com ara Estats Units. La revolució ha significat per a Rússia un progrés econòmic. Sí, és absolutament indiscutible. Però això no és socialisme. Està molt lluny de ser-ho. S’aparta cada vegada més del socialisme.

P: Com analitza vostè la situació de Japó? Farà la guerra a Gran Bretanya per tal de salvar les aparences?

R: No crec que Japó pugui sorprendre Gran Bretanya declarant-li la guerra, però Gran Bretanya no pot eludir la guerra. I quan esclate, Japó, per descomptat, utilitzarà en el seu benefici la situació europea. Gran Bretanya s'enfrontarà amb Japó. No es tracta de salvar les aparences sinó moltes vides.

P: Si Alemanya s'apodera de Danzig, què farà Chamberlain?

R: Si Alemanya s'apodera de Danzig el mes pròxim, serà el senyal que desitja la guerra, ja que coneix la situació. Si Alemanya desitja la guerra, hi haurà guerra. Si Alemanya se sent prou fort per a això, provocarà la guerra, i Chamberlain haurà d'entrar-hi.

P: Què opina vostè que és el curs més probable dels esdeveniments a Espanya?

R: Crec que el problema espanyol és només una petita part de l'europeu. Fins a la derrota fou un gran problema. Si els republicans burgesos, amb els seus aliats socialistes, amb els seus aliats comunistes o amb els seus aliats anarquistes no haguessen aconseguit liquidar la revolució espanyola (perquè no fou el triomf de Franco, fou la derrota del Front Popular), s'hauria pogut tenir esperança que el proletariat espanyol provoqués un gran moviment revolucionari a França. Ho veiérem començar al juny de 1936 amb les vagues de braços caiguts. Llavors Europa podria evitar-se la guerra. Però Moscou assolí matar la revolució espanyola i ajudar a la victòria de Franco. Això implica que ara Espanya deixa d'ésser un factor independent. Per descomptat, la premsa socialista de Mr Norman Thomas i la de Mr. Browder, encara menys intel·ligent que aquella, diuen que Franco no dominarà Espanya, que caurà. Gairebé el mateix passà quan Hitler triomfà en juny de 1933. Aleshores, al igual que ara, jo opinava el contrari. La força de Franco no rau en el mateix Franco sinó en la fallida total de la Segona Internacional i de la Tercera en la direcció de la revolució espanyola.

Per als obrers i camperols d'Espanya la derrota no constitueix només un accident militar sinó una tremenda tragèdia històrica. És l'enfonsament de les seues organitzacions, dels seus ideals històrics, de la seua felicitat, de totes les esperances que cultivaren durant dècades, durant segles. ¿Pot imaginar-se un ésser humà, que raone mínimament, que aquesta classe, en un, dos o tres anys pot crear noves organitzacions, un nou esperit militant i derrotar d'aquesta manera a Franco? No ho crec. Espanya està ara, més que qualsevol [un altre] país, molt lluny de la revolució. Per descomptat, si comença la guerra, i estic segur que així serà, el ritme del moviment revolucionari s'accelerarà en tots els països. Ja tinguérem l'experiència de l'última guerra mundial. Ara totes les nacions són més pobres. Els mitjans de destrucció són incomparablement més efectius. La vella generació porta en la seua sang aquella experiència. La nova aprendrà de la seua pròpia experiència i de la generació anterior. Estic segur que

la nova guerra portarà com a conseqüència la revolució; en aquest cas, Espanya participarà de la revolució, però no per iniciativa pròpia sinó a compte dels altres.

P: Què aconsellaria vostè a Estats Units quant a la seua orientació en els assumptes internacionals?

R: He d'aclarir que no em sent competent per a aconsellar el govern de Washington, per la mateixa raó política per la que el govern de Washington no considera necessari atorgar-me una visa. La nostra ubicació social és distinta que la del govern de Washington. Jo podria aconsellar un govern que es plantegés els mateixos objectius que el meu, no a un govern capitalista, i el govern dels Estats Units, malgrat el New Deal, és al meu parer un govern capitalista i imperialista. L'única cosa que puc dir és què faria un govern revolucionari, un govern obrer genuí als Estats Units.

Crec que allò primer que faria seria expropiar les Seixanta Famílies. Es tractaria d'una mesura molt bona, tant des de la perspectiva nacional com des de la mundial; seria un exemple molt bo per a les altres nacions. Nacionalitzar els bancs; donar treball, adoptant mesures socials radicals, als deu o dotze milions d'aturats; prestar ajuda material als camperols per a facilitar el lliure cultiu. Crec que això significaria un augment de la renda nacional dels Estats Units de seixanta-set mil milions de dòlars a dos-cents o tres-cents mil milions per any. I això en la immediatesa, perquè per al futur és impossible preveure el tremend avanç de la potència material d'aquesta poderosa nació. Per descomptat, aqueixa nació es transformaria en el vertader dictador del món, però un dictador molt bo. Estic segur que els països feixistes de Hitler i Mussolini, i els seus pobres i miserables pobles, desapareixerien, en última instància, de l'escena històrica si aqueixa potència econòmica que és Estats Units trobés el poder polític que reorganitze la seua actual estructura econòmica, molt malalta per cert.

No veig cap altra sortida, cap altra solució. Hem estat testimonis, durant els últims sis o set anys, de la política del New Deal. Despertà grans expectatives. Jo no les compartia. Fa dos anys em visitaren ací a Mèxic, alguns senadors conservadors; em preguntaren si encara estàvem a favor de les mesures revolucionàries radicals. Els contestí que no en veia d'altres possibles, però que si el New Deal tenia èxit estava disposat a abandonar la meua concepció revolucionària a favor de la del New Deal. No en tingué d'èxit; i m'atreisc a afirmar que si hom elegeix Mr. Roosevelt per a un tercer govern el New Deal també fallarà en aquest nou període. Però aquest poderós cos econòmic dels Estats Units, el més poderós del món, està en descomposició. Ningú ha indicat com detenir aquest procés. Cal implantar tota una estructura nova, la qual cosa no pot fer-se mentre estiguen les Seixanta Famílies. Per això comencí amb el consell d'expropiar-les.

Fa dos anys, quan el vostre Congrés votà les lleis de neutralitat, discutint amb alguns polítics nord-americans els expressí la meua sorpresa que la nació més poderosa del món, amb tal força creadora i geni tecnològic, no compregués la situació mundial, que voldria separar-se del món amb la pantalla de paper de les lleis de neutralitat. Si el capitalisme nord-americà sobreviu, i ho farà durant un temps, Estats Units es transformarà en l'imperialisme i el militarisme més poderós del món. Ja estem presenciant els començaments. Per descomptat, aquest armamentisme crea, de fet, una situació nova. L'armament constitueix també una empresa. Detenir-lo ara, quan no hi ha guerra, implicaria la major crisi social del món, deu milions d'aturats. La crisi seria prou per a provocar una revolució, i el temor a aquesta revolució constitueix també un argument per a continuar amb l'armament, que es transforma, així, en un factor històric independent. Utilitzar-lo esdevé una necessitat. La classe governant de vostès tenia la consigna "Portes obertes a Xina"; això l'única cosa que significa és passar-los vaixells de guerra per a preservar, amb una tremenda flota, la llibertat de l'oceà Pacífic. No veig una altra forma de [derrotar?] el Japó capitalista. Qui pot fer-ho si no la nació més poderosa del món? Estats Units dirà que no vol una pau alemanya. Japó està recolzat per les armes alemanyes. Nosaltres no volem una pau alemanya; imposarem la nostra pau nord-americana perquè som més forts. Açò significa una explosió del militarisme i l'imperialisme nord-americans.

Aquest és el dilema, socialisme o imperialisme. La democràcia no respon a aquest problema. Aquest és el consell que jo li donaria al govern nord-americà.

¹ "A la vespra de la Segona Guerra Mundial", *Intercontinental Press*, 8 de setembre de 1969. Entrevista en Coyoacán, Mèxic, conedida per Trotski al Comitè de Relacions Culturals per a Amèrica Llatina [...] l'entrevista fou estenografiada per un dels seus secretaris, que després en féu una transcripció sense corregir presentada al grup [...]" (Part de la nota a l'edició castellana)